

Mümin HAKKIOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi | Assist. Prof. Dr.

Gümüşhane Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, Gümüşhane-TÜRKİYE
Gümüşhane University, Faculty of Letters, Department of English Language and Literature,
Gümüşhane-TURKIYE

ORCID: 0000-0003-3071-2028

muminhakkioğlu@gumushane.edu.tr

Aldous Huxley'nin *Cesur Yeni Dünya*'sında Bilimin İktidarı ve Hakikat Mühendisliği

Öz

Son iki yüz yıl, bilimin toplumdaki algıyı evirebilme becerisiyle ve başka odaklarla kurduğu ilişkileri lehine çevirebilme kapasitesiyle hakikati temsil eden bir güç olarak varoluşuna tanıklık etmiştir. Bu dönemde bilim, kendisini dayatan dolaylı bir iktidara dönüşmüştür. Sözü edilen dolaylılık, bilimin bir ideoloji olarak toplumsal yapıyı düzenleyen siyasal erki kuşatmasındandır. Buradan hareketle refleksif ve süregelen bir seyir izleyen siyasal iktidarla ilişkisinde bilimin yönlendirici taraf olduğu söylenebilir. Bilgiye kaynaklık eden ve hakikati biçimlendirebilen bilim; yetkesini yalnızca yaptığı çalışmalardan ve başka erklerle kurduğu ilişkilerden değil, hakikate yönelik oluşturduğu algıdan da alır. Bu yönüyle düzenleyici, kolaylaştırıcı fakat aynı zamanda insan doğasını bozacak potansiyele sahip korkutucu bir güçtür. XX. yüzyıl İngiliz yazınının önde gelen yazarlarından olan Aldous Huxley de bilimin bu yanına dikkati çekmiş, söz konusu çalışmaların kontrolden çıkınca insanlık için büyük bir tehlide dönüşebileceğini dile getirmiştir. *Cesur Yeni Dünya*, Huxley'nin olası tehlikeye karşı okurlarını uyardığı en bilinen yapıtıdır. Baştan sona bilimsel süreçlerle tasarlanmış bir toplumu resmeden roman, insanlığa refah ve mutluluk getirmek amacıyla çıkılan yolda bireylerin bir proje nesnesine indirgenerek yapaylığa mahkûm edilmesini anlatır. Bu çalışma; *Cesur Yeni Dünya*'daki bilim, iktidar ve hakikat ilişkisini sorgulamakta ve romanda anlatılan distopik düzenin işleyişini belirleyen siyasal iktidarın araçsallaştırdığı bilim değil, bizzat o iktidarı kuşatan bilimin kendisi olduğunu savlamaktadır. Öte yandan bilimin bu dolaylı iktidarında hakikati tekelleşirmesine bağlı olarak alternatifleri nasıl hiçeştirdiğini ve kendi hakikatini nasıl inşa ettiğini göstermeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda bilimin mutlaklaştırıldığı romanın fütüristik dünyasında insan dâhil yaşamın her formunun projelendirildiğine vurgu yapılmakta ve hakikatin de "hakikat mühendisliği" diye adlandırılabilir benzer bir sürece tabi tutulduğu ileri sürülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Aldous Huxley, *Cesur Yeni Dünya*, Distopik Edebiyat, Hakikat Mühendisliği, Bilimin İktidarı.

The Power of Science and Truth Engineering in Aldous Huxley's *Brave New World*

Abstract

The last two hundred years have witnessed the existence of science as a force representing the truth, through its ability to evolve the perception in society and capacity to turn the relations it has established with other authorities in its favour. In this period, science has become an indirect power that imposes itself. This indirectness is due to the fact that science as an ideology has besieged the political power which organises the social structure. From this point of view, it can be said that science is the leading side in its relation with the political power, which has a reflexive and continuous course. Science, which is the source of knowledge and which can shape the truth, draws its authority not only from its studies and relations with other powers, but also from the perception it creates concerning the truth. In this respect, it is an organising, a facilitating but at the same time a frightening power that has the potential to disrupt human nature. Aldous Huxley, one of the leading writers of the 20th century English literature, drew attention to this aspect of science and stated that these studies could turn into a great threat for mankind when they got out of control. *Brave New World* is Huxley's best-known work in which he warns his readers against that possible danger. The novel, which entirely depicts a society designed in scientific processes, describes the fact that individuals are condemned to artificiality by being reduced to a project object on the way to bring prosperity and happiness to humanity. This study questions the relationship between science, power and truth in *Brave New World* and argues that it is not the science instrumentalised by the political power but the science itself that encompasses that power in determining the running of the dystopian order described in the novel. On the other hand, it aims to show how science, in its indirect power, nullifies the alternatives and builds its own truth, depending on its monopolisation of truth. In this context, in the

futuristic world of the novel in which science has been absolutised, it is emphasized that every form of life, including human, is projected and argued that the truth is also subjected to a similar process that can be called as "truth engineering".

Keywords: Aldous Huxley, Brave New World, Dystopic Literature, Truth Engineering, Power of Science.

Giriş

XIX. yüzyıl sonları ile XX. yüzyılın başları, bilimin yepyeni bir eşiği geçtiği bir döneme işaret eder. Eskiden doğanın gizlerini çözmeye odaklanmış olan bilim, bu dönemde temas ettiği her şeyi kendine katmaya çalışan ve onları biçimlendiren süreçleri doğrudan ya da dolaylı belirleyen bir güç olarak ortaya çıkmıştır. Birtakım teknolojik olanaklarla insan yaşamını kolaylaştırırken aynı zamanda ona müdahale eden bir yapıya evrilmiştir. İngiliz edebiyatının önde gelen yazarlarından Aldous Leonard Huxley'nin (1894-1963) birçok yapıtında politikayı, ekonomiyi ve sosyolojiyi değiştirecek kadar baskın bir eğilime ve giderek hakikatin mutlak sesine dönüşen bilime karşı çıktığı görülür. Özellikle İngiliz üst sınıfının uçarı yaşamlarını eleştiren ilk romanlarından sonra Huxley, bütün insan soyunu ilgilendiren konuları işlemiş, bilimsel ilerlemedeki ilke tanımazlığın yol açacağı olumsuzluklara karşı okurlarını uyarmıştır. Kuşkusuz o, bilimi reddeden bir yazar değildir ancak ilerlemenin ülküsel amaçları ile uyum göstermediği sürece, bilimin iktidarının yıkıcı olacağını savunmuştur. Ona göre makine doğru biçimde geliştirilirse özgürlükçü bir güç, yaşamı kontrol etmesine göz yumulursa insan için büyük bir tehdit olacaktır (Gasiorek, 2016, s. 214).

Cesur Yeni Dünya (1932), Huxley'nin böyle bir gerçeklikten doğan kaygılarının ürünü olup çöken bir uygarlığın ardından rasyonalist bir bakışla "Dünya Devleti" adı altında yeni bir düzenin kuruluşu ve bilimin parametrelerine göre biçimlendirilişi ile ilgilidir. Bilimsel ilerlemenin nihai amaç olması durumunda neler yaşanacağını fütüristik bir çerçevede anlatıldığı roman, bir anlamda mutlak bilimin toplumsal çıktısını soruşturur. Anlatı boyunca vurgulanan biyolojik, psikolojik ve genetik testlerin yanında, açıkça dile getirilmese de, bir "hakikat mühendisliği" yapılmaktadır. Hakikat mühendisliğinden kasıt, gerçeğe bir plan ve program dâhilinde biçim verme, hakikati kendi bakışına göre doğa bilimlerinin işleyişi üzerinden yeniden üretme çalışmalarıdır. Burada, gerçek diye sunulan şey, yaşamın doğal akışında değil bilimselliği dayatan bir yapaylıkta varlık bulur. Var olana değil, üretilene işaret ettiği ve böyle bir yapaylığı meşrulaştırdığı için Dünya Devleti'nde hakikatin kendisi de yapaydır. Anılan dünyada hemen her şey gibi hakikat de sabitlenmiş, kitaplar yasaklanmış, farklı düşünce ve davranışlar imkânsızlaştırılmıştır. Sözü edilen, eski uygarlığın değerlerinin tümüyle buharlaştırıldığı ve bireylerin belli kalıplarda biçimlendirildiği kapalı devre bir düzendir. Bu düzende bilim yaşamı kolaylaştırma işlevinin ötesine geçerek insanı bir proje nesnesine dönüştürmüştür.

Bu çalışma, bilim-iktidar ilişkisini sorgulayarak *Cesur Yeni Dünya*'da anlatılan distopik düzenin, iktidarın araçsallaştırdığı bilimden değil bizzat o iktidarı kuşatan bilimin kendisinden kaynaklandığını savlamaktadır. Öte yandan bilimin bu dolaylı iktidarında hakikati tekelleştirmesine bağlı olarak alternatifleri nasıl hiçleştirildiğini ve kendi hakikatini nasıl inşa ettiğini göstermeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda bilimin mutlaklaştığı Dünya Devleti düzeninde insan dâhil yaşamın her formunun ve aşamasının projelendirildiğine dikkat çekmekte ve hakikatin de benzer süreçlere tabi tutularak bir tür "hakikat mühendisliği" yapıldığını ileri sürmektedir. Çalışmada ayrıca, reddedilen eski düzenden esinlenerek kurulan yeni sistemde, totaliter aklın ruhu ve özgür istenci yok ederek bireylerle dolu toplumu insansızlaştırmasına işaret edilmektedir. Konunun anlaşılmasına yardımcı olması için, önce Huxley'nin yaşadığı dönemdeki bilimsel ilerleme tutkusunu ortaya çıkaran tarihsel ve düşünsel süreçten söz edilecek, ardından ise *Cesur Yeni Dünya* çerçevesinde bilimin iktidarının nasıl oluştuğu, dünyanın ve yaşamın nasıl mekanikleştirilip bir mühendislik projesine dönüştürüldüğü ve bundan hakikatin nasıl ve ne ölçüde etkilendiği irdelenecektir.

Bilimin Yükselişi: Araçsallıktan Dolaylı İktidara

Forti, bilimi "korku, umut ve bazen de dehşetten oluşan karma duygularla bakışlarımızı yönelttiğimiz bir Pandora'nın kutusu"na (1997a, s. 1) benzetir. Onun bu çift taraflılığı, ürettikleri

ve insan yaşamına kattıkları ile kimi zaman refahın kimi zaman ise yıkımın aracı olmasındandır. Sonuçları ister olumlu ister olumsuz olsun modern bilim denildiğinde bilinen ilişkili bir çerçeveye ve işleyişe vurgu yapılmaktadır. Russell, sözü edilen işleyişe koşut olarak bilimi “gözlem yoluyla, gözleme dayanan düşünce yoluyla, evrendeki tek tek olguları, bu olguları birbirine bağlayan yasaları bulmaya, böylece gelecekteki olayların da önceden bilinmelerini sağlamaya çalışmak (1996, s. 11) biçiminde tanımlar. Russell’ın açıklaması aslında uzun süre bilim dünyasına egemen olan pozitivist bakışıdır. Koşut çerçevede bilim “dış dünyaya, nesnel gerçekliğe ve bu gerçeklikte yer alan olgulara ilişkin, tarafsız gözlem ve sistematik deneye dayalı zihinsel etkinliklerin ortak bir adı” (Cevizci, 1999, s. 130) olarak tanımlanabilir. Anlaşılacağı üzere buradaki anahtar sözcükler “nesnellik”, “gözlem” ve “deney”dir. Prigogine’ye göre ise “geleneksel olarak bizim doğayı sorgulayışımızla ilişkilendirilmekte olan bilim, doğanın anlaşılabilirliğine duyduğumuz inancı ifade eder” (1997, s. 1). Bu inancın ilk izlerine erişmek için ise oldukça eskiye gitmek gerekir.

Kuşkusuz insanın doğayı anlamaya ve çevresini anlamlandırmaya yönelik bakışı ile mitlerde de karşılaşılmaktadır, ancak orada bilimsel bir yönelişten söz edilmesi olası değildir. Bilimin kaynağı çoğunlukla Tales, Anaximandros, Anaximenes, Pythagoras, Demokritos ve Heraklitos gibi çevreleriyle ve evrenle ilgili yanıtlar arayan ilk çağ düşünürlerine dayandırılır. Forti, ilk rasyonel soruların sorulmaya başlamasını, “bilim ve iktidar ile bilim ve teknoloji arasındaki ilişki dâhil olmak üzere çağdaş toplumumuzun karşılaştığı tüm sorunların doğuşu” (1997b, s. 14) olarak değerlendirir. Kısacası bilim bireylerin ve toplulukların birbirleriyle mücadelelerinin ve ürettikleriyle ilişkilerinin bir göstereni ve insanın kendi dışındaki varlığı anlama ve anlamlandırma çabası olarak ortaya çıkmıştır.

Kilise egemen Orta Çağ dünyasında ise bilim, tündengelim bir bakış temelinde kilise doktrinine göre biçimlenmiş ve gelişmiştir. Kanonlaşan düşünce ve inançlar üzerine inşa edilen bu bakışı sorgulamak, mutlak hakikati temsil eden kiliseyi, dolayısıyla Tanrı’nın kendisini sorgulamaktır. Kilisenin onayladığı dünyayı merkeze alan Ptolemaioscu evren anlayışı yerine güneşin merkezde olduğunu savunan Yeni Copernicuscu kuramın temsilcilerinin yaşadığı sorunlar herkesin malumudur. Galilei’nin dinin kabullerine ilişkin gerçekleri yanlışlayan savlarından dönmesi için engizisyon mahkemelerinden baskı gördüğü ve yaşamıyla tehdit edildiği bilinmektedir. Kiliseye göre Galilei, hakikate ve kiliseye karşı suç işlemiştir ve bağışlanması için sözlerini geri almalı, eylemlerinden pişmanlık duyduğunu dile getirmelidir. Bu dönemde bilimin kiliseden çıktığını, yani kilisenin kendisini yıkacak antitezin temellerini içinde barındırdığını ve kilisenin düşüşü ile bilimin yükselişinin neden-sonuç olarak iç içe girdiğini belirtmek gerekir.

Russell, Orta Çağ anlayışı ile görünür köklerini XVII. yüzyıldaki çalışmalardan alan modern bilimin bakışı arasındaki farkın hakikate tanınan yetki konusu olduğunu söyler ve din ile bilim arasındaki çatışmanın aslında yetki ile gözlem çatışması olduğunu vurgular (1996, s. 17). Bu yüzyıl Galilei (1564-1642), Descartes (1596-1650), Pascal (1623-1662), Newton (1642-1726), Leibniz (1646-1716) ve Spinoza (1632-1677) gibi tutkulu gözlemcilerin yüzyılıdır. Onlara göre, evren gizemli, karmaşık ve anlaşılmaz bir yapıda olmayıp insan aklı evreni çözebilecek ve yorumlayabilecek bir niteliğe sahiptir. Özellikle Galilei ve Descartes’in epistemolojik yönden sağlam bir temel arayarak düşüncede yaşanan kaosa bir çözüm üretmeye çalıştıkları bilinmektedir. Galilei, insan aklının evreni çözebilecek ve yorumlayabilecek bir gizilgüç barındırdığını savunurken matematik ile geometrinin evrenle kurulacak ilişkide merkezi görev gördüğünü ve bu ikisini bilmedikçe onu anlamının olanaksız olduğunu dile getirmiştir. Düşünceleri tümüyle örtüşmese de Descartes’in fiziğe bakışının da benzer bir yanı vardır. Ona göre fizik, düzenlenip ölçülebildiği sürece tüm nesnelere ele alan kuşatıcı ve evrensel bir bilimin bölümü ya da parçasıdır (Tüzen, 2019, s. 466). Geometrik ve mantıksal çözümler, doğanın görünmeyen gizlerinin açığa çıkmasına yardımcı olmuş, ardından çoğalarak sürdürülen koşut çalışmalarla yeni bilim anlayışı kilisenin otoritesini sarsmıştır. Rönesans ile başlayan dönüşümün verdiği özgüvenle, insanın yaratıcılık ve imgelem gücüne sahip olduğunu dile getiren bilim adamlarının, aynı zamanda Kitab-ı Mukaddes’e ilişkin

yorumların bilimsel süreçler sonucu elde edilen bilgi ile uyumlu olması gerektiğini savunmaları kilisenin tepkisini çekmiştir. Ortaya çıkan gerilim, o zamana kadar hakikatin bilgisini elinde tutan kilisenin yerini bilgiyi deney ve gözleme indirgeyen bilime bırakmasıyla büyük ölçüde sonlanmıştır. Ancak bu değişim sırasında “modern bilime giden yolda insan anlamdan vazgeç[miş] formül kavramın, kural ve olasılık da nedenin yerini al[mıştır] (Adorno & Horkheimer, 2010, s. 21).

Prigogine, Rönesans insanının isterse her şeyi yapabileceğine yönelik düşüncenin nasıldığını Francis Bacon'ın ‘doğa yasalarına boyun eğerek’ şeklinde yanıtladığını hatırlatıp, o tarihten sonra her şeyi bilme ve her şeye gücü yetme düşüncelerinin birbiriyle iç içe geçtiğini yazar (1997, s. II). Ferrarotti de aynı noktaya vurgu yaparak bilimin eskiden Tanrı'nın yarattığı doğayı incelediğinden dolayı bir tür Tanrı'ya saygı edimi olduğunu fakat modern dönemde de benzer alanlara işaret etmesine karşın gerçekte öyle davranmadığını belirtir:

Gelgelelim, kendisini doğa üzerine düşünmekle sınırlandırmaya isteksiz olan modern bilim eşsiz bir kibire sahip gibidir. Modern bilim doğayı taklit etmeyi ama aynı zamanda doğayı işgal etmeyi, sömürmeyi ve doğayı çığneme noktasına varacak şekilde doğayı yeniden icat etmeyi önerir. Nitekim bilim adamının doğa karşısındaki tevazusu yalnızca görünüşte kalır; bu tevazu hasmı silahlarından arındırma ve ani baskın yaparak şaşkınlıkla doğrutusundaki bir hamledir. Bacon şöyle demişti: *Natura non nisi parendo vincitur* [Doğa, kendisine boyun eğilmedikçe fethedilemez]. Ama Bacon'ın doğaya boyun eğişi yalnızca doğa üzerinde ve doğaya karşı kazanılacak zaferi önceleyen ve hazırlayan bir tevazuydu (Ferrarotti, 1997, s. 59-60).

Bacon'ın anıştırmasında gizli duran, reflektif ve sürekli bir seyir izleyen bilim ve iktidar ilişkisi, onu dönüştüren ve yeniden düzenleyen Sanayi Devrimi ile farklı bir aşamaya geçmiştir. Bir anlamda Orta Çağ o zamana kadar tartışılarak geliştirilen teori pratiği istila etmiştir. Kapitalizmin doğuşunu bu olayla başlatan Forti'ye göre, yeni bir iktidar kavramına yaslanan ve geleneksel değerler yerine bilimin ne söylediğine kulak veren, eskisinden tümüyle farklı bir toplumun fitili bu dönemde ateşlenmiştir (1997a, s. 3). İnsan gücünün yerini makinelere bıraktığı, “geçmişten yeni bir çağın önünü açan bir kopuş[ul]” (Ferrarotti, 1997, s. 41) imleyen Sanayi Devrimi, bilimi insana dair bilginin ve ahlaki sorumluluğun biricik kaynağına dönüştürmüştür. Böylece, bilim adamları, yaşamı kolaylaştıracak ya da kolektif bir etki bırakacak kapasitesi bulunan bir alanın, yani üretim süreçlerinin baş aktörlerine evrilmiştir. Siyasal iktidarların çoğu zaman otoritelerini sağlamlaştırdığı için desteklediği ve alan açtığı bilim, kazandığı güçle bir oyun kurucu olmuştur. Ferrarotti, iktidar ve bilimin içeriğini tümüyle değiştiren bu devrim ile iktidarın meşruluk temelini rasyonel sorumluluğa doğru kaydığını savlayarak bilimin politik, ekonomik ve sosyal yapıları etkileyebilecek bir grup girişimine ve örgütsel bir silaha dönüştüğünü söyler (1997, s. 41-42). Ancak bu özelliği aynı zamanda bilimin çevresiyle girift ve karmaşık bir ilişki geliştirdiği anlamına gelmektedir. Bilim iktidar ilişkisini irdeleyen Ferrarotti, ikisi arasında bir tür efendi köle bağı kurar ve bu bağı açıklamak için Hegel'e başvurarak Alman filozofun görüşlerini şöyle aktarır:

Köle efendisine hizmet eder, ama efendisine hizmet ederek efendisinin içeriğini azar azar boşaltır, efendisini görev başında olmayan bir mülk sahibi gibi herhangi bir özel inisiyatiften yoksun bırakır, efendisini arı dış görünüşe indirger ve nihayet efendisinin yerini alır. Yönetim belli amaçlarını gerçekleştirmek için, teknik ayrıntılar ve uygulamalar hakkında bir şey bilmeksizin ve bundan dolayı etkili bir denetim uygulamaktan yoksun bir halde bilime para tahsis eder. Bunun sonucunda yönetime neyi, nasıl ve ne kadar hızlı yapması gerektiğini buyuran bilim olur. Gerçek bilgi olmaksızın hiçbir denetim olanaklı değildir. Sonunda politika yapıcıları ortaya koydukları tüm retorikçe rağmen bilim adamlarıyla karşı karşıya geldiklerinde güçsüzdürler (1997, s. 64-65).

Öte yandan Tanrı'nın, dinin ve geleneğin düşüşünden sonra hakikati gösterebilecek ve dinin sağladığı toplumsal bütünlüğü ve uyumu gerçekleştirebilecek güç olarak bilim öne çıkmıştır. Başka bir deyişle bilim kendi dağıttığı bütünü bir araya getirme rolünü yine kendisi üstlenmiştir. Artık o, eskiden dinin kitleleri ikna edici, bir arada tutucu ve insanın geleceğe umutla bakmasını sağlayıcı

söylemini dönüştürerek toplumsal uzlaşma zemini olarak görev görmeye başlamıştır. Modern bilimin bu role soyunmasını şiddetle eleştiren Feyerabend, onun aslında olup bitenlere yönelik küresel itirazlardan doğduğunu söyler ve hayranlık uyandırmasına ve sonuç üreten bir yapısı bulunmasına karşın asla kusursuz olamayacağını vurgular (1991, s. 20). Bilimin kusursuzluğunu ve mutlaklığını savunanları ise kilisenin kendi doktrinini savunmasına benzetir. Ona göre, “bir zamanların din adamlarının küfürlerle ve aşağılamalarla yüklü lisanı, bilimin bünyesinde yeni bir mesken bulmuştur” (1991, s. 108).

Feyerabend, ayrıca artık herkese üstünlüğünü kabul ettirmiş olan bilimin bizzat kendisinin bir inanç konusuna dönüştüğünü savlar ve kilise ile devletin birbirinden ayrılmış olmasına karşın bilim ile devletin ayrılmak bir yana ele ele çalıştığına vurgu yapar (1991, s. 108). Feyerabend, bilimin günümüzdeki üstünlüğünü sahnenin onun istediği gibi düzenlenmiş olmasına bağlar ve siyasetle, kurumlarla ve hatta askeri güçle kurduğu ilişkilerin bu sahnenin organizasyonunu belirlediğini ifade eder (1991, s. 155-156). Dolayısıyla bir erk kavgasının aktörlerinden birine dönüşen bilim, kendi hakikatini dayatan seküler bir inanç olup çıkar. Bir zamanlar eskiyle kavga edip özgür düşüncüyü yüceltmişken şimdi kendisini yüceltip dini, mitolojiyi, sanatsal ve estetik olanı, yani alternatifleri itibarsızlaştırmaktadır.

Bu bilim anlayışının daha çok XIX. yüzyılda ortaya çıkan pozitivistten güç alarak geliştiği söylenebilir. Pozitivizmi “genel olarak, modern bilimi temele alan, ona uygun düşen ve batıl inançları, metafizik ve dini, insanlığın ilerlemesini engelleyen bilim öncesi düşünce tarzları ya da formları olarak gören dünya görüşü” ve “bilim felsefesinde, doğrudan doğruya ampirik gelenek içinde yer alan, ve gözlem ve deneye dayanan pozitif bilgi lehine metafiziği, metafiziksel spekülasyonu reddeden anlayış, öğretisi” (Cevizci, 1999, s. 707) olarak tanımlamak mümkündür. XIX. yüzyılda deney bilimlerinde yakalanan başarılarla koşut olarak bu bilimlerin gelişme göstermesi ve August Comte'un (1798-1857) çalışmaları pozitivistin ortaya çıkışına etki eden başlıca nedenlerdir. Pozitivist geleneğin temel çerçevesi Comte tarafından çizilse de bu bakışın ampirist gelenekten ve Bacon'un görüşlerinden doğrudan etkilendiğini belirtmek gerekir.

Sosyolojinin kurucusu sayılan Comte, iktidarın rasyonelleştiği, toplumun denetlendiği ve kontrol altına alınan doğanın bir parçası olarak varlık bulduğu bir dünyayı düşlemiştir. XIX. yüzyıldan itibaren doğa bilimlerindeki yöntemleri insan ve toplumla ilgili alanlara uygulamaya çalışan bir girişim olarak öne çıkan pozitivistizm, Comte'un öncülüğünde dünyayı şekillendiren bir bakışa evrilmiştir. Comte, toplumun yeniden düzenlenmesi için önce zihinlerin biçimlendirilmesi, “ilkın akla, insan düşüncesinin ilerlemesine uygun yeni alışkanlıklar ver[ilmesi]” (Akarsu, 1994, s. 97), bilimsel düşüncenin tek başına toplumu düzenlemeye yetmesi olası olmadığından sosyal bilimlerden de yararlanılması gerektiğini dile getirmiş ve bilimsel yöntemlerin toplum olaylarına uygulanmasını savunmuştur:

Toplumsal bilim olmadan bilimsel düşüncenin yararsızlığı, bilimleri bir aşama düzeni içinde ele almadan da toplumsal bilimin olanaksızlığı, işte Comte'un iki ana konusu. Toplumbilim olmadan bilimsel düşünce yalnızca eleştirici ve yadsıyıcı olacak, buna karşılık öteki bilimlere dayanmadan toplum olaylarını inceleme de olumlu ama keyfi yargılar verecek. Bu ikisinin birleşmesi ile ancak, toplumun yeniden düzenlenmesi sorunu çözülebilecektir (Akarsu, 1994, s. 98)

Toplumsal yapının statik ve dinamik yönlerini birbirinden ayıran Comte, ilerleme yasalarını barındıran ikincisini değişmeyen nitelikleri ve organları belirleyen birincisine bağlar. Comte daha sonra dinamiğin temel yasasını insan düşüncesinde nesnelere bilgisine yönelik birbirini izleyen üç evreyle özetler: “tanrıbilimsel durumda olgular tanrısal güçle açıklanır; fizikötesi durumda Tanrı'nın yerini soyut kavramlar ve güçler alır. Pozitif durumda her türlü neden araştırmaları bir yana bırakılarak yalnızca olaylar arasındaki yasalar ya da değişmez bağlantılar incelenir” (Akarsu, 1994, s. 101-102). Comte bu üç durum yasasını tarih felsefesi üzerinden toplumbilime de uygular. Orta

Çağ'ın teolojik inanca, geçiş döneminin fizikötesi düşüncelere, geleceğin ise pozitivistliğe dayandığını söyler. Comte, buradan hareketle siyasal ve toplumsal gelişmenin anahtarını düşünce gelişiminde bulur ve bir çağın siyasal ve toplumsal durumunun o dönemin baskın düşünce ve inançlarına bağlı olduğunu savlar. Ayrıca toplumsal ve siyasal gelişme için gerekli olan düşünce ilerlemesini de üç durum arasında arar. Bu yasanın siyasal evrime uygulanmasında görülen bulanık alanları ise toplumdan gelen düzen arzusu ile gidermeye çalışır ve bilim adamlarının düşünce üstünlükleri ile teologların toplumsal yeteneklerini birleştirerek bilimle teolojinin çatışmasını ortadan kaldırmaya çalışır. Sosyolojide pozitivistliğin formülü olarak “insanlık”ı seçen Comte, insan zihnini hem dış dünyanın hem de insanlık düzeninin bir aynası görerek bir tür “insanlık dini” kurmak ister:

Onun bu yeni dini gerçi ayin ve törenlerine dek Katolik dininin bütün biçimlerine bağlıdır; ama Tanrının yerine “insanlık”ı, ermişlerin yerine de bilginleri koymuştur. Bu insanlık dini devletin biçimine de yansımaktadır. Artık tek insan diye bir şey yoktur. Tek insan kendi kişisel çıkarını değil, toplumun çıkarını düşünecek, onu kendi çıkarına üstün tutacak biçimde yetiştirilecektir. Öğretimle insana içinde bulunduğu topluma nasıl çözülmez bağlarla bağlı olduğu gösterilecektir. Bu öğretim, kişisel içgüdünün toplumsal içgüdü biçimine geçmesini sağlayacaktır (Akarsu, 1994, s. 103-104).

Comte, insanlık tarihi ile bireyin zihinsel gelişimini, dini, metafizik ve bilimsel olmak üzere üç evreye ayırırken sonuncusunu olgunluk düzeyi olarak nitelemiştir. Kuşkusuz sözü edilen bilimsel evre pozitivistliğin egemen olduğu evredir. Pozitivistlik, gözlem ve deneyi bilginin gerçek belirleyicisi, bilginin kaynağını ise doğa olarak görür ve bilgiyi yasalara dayandırarak bilimin doğada bulunduğunu öne sürdüğü yasaların içkin ve evrensel olduklarını savunur:

Evrensel doğruları tekelinde bulunduran kurum bilim olduğuna göre, hakikatin sözcüleri de bilim adamlarıdır. İdeal veya evrensel durum, bilim adamının öne sürdüğü durumdur. Böylece, pozitivist söylem bilim adamını “peygamber” konumuna yükseltir ve buradan da bir “doğal ahlak” doğar. Bilim adamlarının Doğa’da içkin olduklarını söyledikleri evrensel yasalara uyması gereken sadece doğal fenomenler değildir; insan, toplum ve toplumsal fenomenler de bu yasalara boyun eğmelidirler. İlgili yasalara boyun eğmeyen oluşumlar “doğal evrim süreci”nin doğru çizgisinden bir sapmayı dile getirirler; yanlışlar, arkaiklikler ve kabul edilemezler. İdeal veya evrensel durum, bilim adamlarının öne sürdükleri durumdur. Pozitivist bilim ideolojisinin en temel normu budur; insan ve toplum bütün boyutlarıyla bu norma göre dizayn edilmelidir (Arslan, 1992, s. xiii).

Pozitivist bilim ideolojisinin, yasa ve evrensellik söylemleri üzerinden bir zorunluluk dayattığını ve herkesi sözü edilen yasalara ve evrensellığe boyun eğmeye zorladığını belirten Arslan, pozitivistlikteki yegâne otoritenin “bilim veya daha yerinde bir söyleyişle bilim adamları cemaati” (1992, s. xiii) olduğuna vurgu yapar. Arslan’ın sözünü ettiği bu cemaat, bilim kilisesinin cemaatidir. Kendi doğrularını dayatarak kabul etmeyenleri dışlayan, onları sağlıksız zihinler olarak kodlayan ve arkasına aldığı çeşitli güçlerle birlikte farklı olanı itibarsızlaştıran bir odaktır. Öncülü gibi her şeyin ölçüsü olarak kendisini gören, “bilimi, bilim adamları cemaatini biricik nihai otorite sayan her anlayış [ise] pozitivist ve bilimperesttir” (Arslan, 1992, s. xiii). Bilime hakikatin temsilcisi olarak bakan pozitivistlik, kendi bilgi sistemleri dışında kalan bütün bilgi kaynaklarını dışlar ve bilimsel bilgiyi mutlaklaştırır. Ancak Arslan, evrensel söylemin yalnızca Tanrı gibi mutlak bir varlığın söylemi olabileceğini, bilimin bu anlamda bir mutlaklık ifade edemeyeceğini, dolayısıyla bilimsel söylemin evrensellik taşıyamayacağını ileri sürerek bu savı yanlışlar (1992, s. xiii).

Comte’un sistemleştirdiği, bilimsel bilgiyi tek hakikat ölçer olarak gören pozitivistlik çerçevesinden bakıldığında görülmektedir ki, toplumlar bilimsel bilgi üzerine değil din ve mit gibi başka gelenekler üzerine temellenmiştir. Bilim işte bu geleneklerin yerine göz dikmiş ve farklı erklerle kurduğu ilişkiler sayesinde o yeri edinmiştir. Günümüzde bilimin söylediğinin dışında başka doğrular da olabileceğine inanan insan sayısının giderek azalması onun eriştiği gücün bir göstergesidir. Ancak kuşkusuz bu genel kabul, bilimi tek başına hakikatin temsilcisi yapmayacaktır;

üstelik pozitivist yaklaşım üzerinden sergilediği tutumu sürdürdüğü sürece hakikatle olan ilişkisi tartışmalı kalacaktır.

***Cesur Yeni Dünya*'da Bilimin Dolaylı İktidarı**

Huxley, yapıtlarında bilime ve ilişkili konulara geniş biçimde yer vermiş ve tartışmalara çoklu perspektiflerle yaklaşmış bir yazardır. Onun bilimle yoğun olarak ilgilenmesinin hem kişisel hem de içinde yaşadığı çağın ruhu ile ilişkili iç içe geçmiş birtakım nedenleri vardır. Öncelikle Huxley'nin dedesi, Thomas Henry Huxley, İngiltere'de çokça tanınan bir biyolog, Charles Darwin'in tutkulu bir savunucusu ve evrim kuramını toplumla buluşturmaya çalışan bir bilim fanatığıydı. Bilimin dinin karşısına konumlandırılmasında ve büyük bir inanç krizinin ortaya çıkmasında kısmen onun savlarının etkisi olduğu söylenebilir. Büyük büyük dedesi Dr. Thomas Arnold İngiltere eğitim sisteminin yönünü belirleyen öncülerden, büyük dayısı Matthew Arnold ise her yazınseverin yakından tanıdığı Viktorya döneminin ünlü eleştirmen ve şairlerindedir. Böyle bir aileden gelmesi onun hem edebiyata ve düşünceye hem de bilime yönelmesinde etkili olmuştur. On altı yaşındayken kornea iltihaplanmasına bağlı olarak yaşamının birkaç yılını görme yetisinden yoksun geçirene kadar biyolog olmak istediği bilinmektedir. Huxley'nin bilim tutkusu öyle büyüktür ki eğer Michael Faraday ve William Shakespeare arasında bir seçim yapma olanağı olsaydı Michael Faraday olmayı tercih edeceğini söylemiştir (Birnbaum, 2003, s. 4).

Deery, Huxley'yi "Viktorya ve ultra-modern dönemlerinin ilginç bir karışımı" (1996, s. 6) olarak niteler. O, bilimsel ilerlemeye ve evrim kuramı ile pozitivism gibi toplumu ve düşün dünyasını derinden etkileyen yaklaşımlara koşut dinin, Tanrı'nın ve geleneğin aşındırıldığı, "kuşkunun kurumsallaştırıldığı bir devrin sözcüsüdür" (Giddens, 1990, s. 176). Dahası beyaz olanların doğuştan üstün olduğu savlarıyla keskinleşen insanları deri rengine göre sınıflama çabalarının, XIX. yüzyılda Charles Darwin'in doğal seleksiyon kuramı ile bambaşka bir boyuta geçişinin sonuçlarına tanıklık etmiştir. Huxley'nin yaşadığı dönemde, doğal seleksiyon kuramının bir toplumsal eleme ve hiyerarşileştirme şemasına izdüşümünden oluşan sosyal Darwinizm ortaya çıkmıştır. Darwin'in evrim düşüncesinin toplumsal yaşama uygulanmasını öngören bu bakış, bir sonraki yüzyılda, başta diktatörlükler olmak üzere iktidarların ırksal, toplumsal ya da hem ırksal hem toplumsal ideolojilerini biyoloji üzerinden kurma çalışmalarına yön vermiştir (Huber, 1997, 129-130).

Huxley, bilim ve teknolojinin bir yeryüzü cenneti yaratacağına inanılan bir dönemde doğmuş ve yaşamıştır. Ancak toplumlar, I. Dünya Savaşı gibi insanlık tarihinin en büyük yıkımlarından birine tanık olduktan sonra geleceğe inancını yitirmiş, bilimin yaşamı kolaylaştıran yüzünün yanında yok eden tarafını da görmüştür. Özellikle evrim kuramı sonrası dine ve geleneğe kuşku düşürülmesiyle oluşan boşluğu bilimle doldurmaya çalışsa da bilimin değer ya da anlam üretmede yetersiz kalmasıyla sarsılmıştır.

Dönemin baskın anlayışı pozitivism, mutlak anlamın bulunamayacağını ve kanıtlanamayacağını, kanıtlanamayan şeyin ise var olamayacağını savlamıştır. Fakat Huxley, pozitivistlerin yanıtları yanlış yerlerde aradıklarını ve epistemolojik yetersizliklerini hakikatin ölçütleri sınıfına yükselterek sınırlı salahiyetlerinin ötesine düşen her şeyi gerçekdışı ve olanaksız olarak nitelediklerini söyleyip onları eleştirmiştir (akt. Sawyer, 2002). Huxley aynı zamanda, eğer anlam ve değerlere yönelik dayanaklar yalnızca bilimin ölçütleriyle sınırlanırsa, insanı doğrudan materyalizme götüren bir indirgemeciliğin yaratılacağını dile getirmiştir. Bu yeni zeminin ise anlamın temelini fiziksel rahatlığa ve hazza indirgeyeceğini ifade etmiştir. Huxley'nin insan yaşamına müdahale eden ve onu doğal seyrinden alıp kendi yapaylığı ile kuşatan bu bilim anlayışına karşı eleştirileri en açık biçimde *Cesur Yeni Dünya* adlı romanında görülmektedir.

Ütopik, distopik ya da "anti-ütopik bir roman" (Reiff, 2010, s. 61), "negatif ütopya" (Bloom, 2004, s. 10) veya distopik bir ütopya olarak da adlandırılan *Cesur Yeni Dünya*, Dokuz Yıl Savaşları'nın ardından, çöken eski uygarlığı anımsatan her şeyin yasaklandığı, bilimin öncülüğünde kurulan

alternatif bir evreni anlatır. Totaliter bir yönetimin hüküm sürdüğü “Dünya Devleti” adıyla bilinen bu evrende bütün amaç; savaş, hastalık ve yoksulluk gibi sorunlu alanların ortadan kaldırıldığı uygar bir refah toplumu yaratmak ve bu toplumun işleyişini sürekli kılmaktır. Sözü edilen işleyişin şifresi ise slogan olarak benimsenmiş “Cemaat, Özdeşlik ve İstikrar” sözcüklerinde saklıdır. Parrinder, romandaki toplumsal ve politik işleyişte merkezi bir öneme sahip bu akidenin Fransız Devrimi'nin üç temel ilkesinin güncellenmiş biçimi olduğunu ileri sürer (2016, s. 17). Bilindiği üzere politik, ekonomik ve sosyal birtakım sorunlara başkaldırı olarak 1789 yılında gerçekleştirilen Fransız Devrimi, “Eşitlik, Kardeşlik ve Özgürlük” sloganıyla bir refah toplumu için yola çıkarsa da kısa sürede hedeflerinden saparak büyük bir düş kırıklığına neden olmuştur. Huxley, yaşanmış bir geçmiş ile yaşanacak bir gelecek arasında, koşut sloganlar üzerinden kurduğu ilişki ile insanlığa refah ve mutluluk getirdiğini söyleyen “Dünya Devleti”nin söylemlerinin pratikte bir yanılısamaya işaret ettiğini vurgular.

Romanda anlatılanlar, “Dünya Devleti”nin takvimine göre F.S. 632 yılında (miladi takvime göre 2540) geçmektedir. Yeni Çağ'ın başlangıcı, Henry Ford'un ilk T-model otomobilini üretim bandından indirdiği yıl (1908) olarak kabul edilmiş, tarih bu nedenle Ford'dan Önce (F.Ö.) ve Ford'dan Sonra (F.S.) olarak ikiye ayrılmıştır. Bütün işleyiş bilimsel süreçlere bağlı olan “Dünya Devleti”nde bireyler bilinen yollarla doğmayıp laboratuvarlarda çeşitli işlemlerden geçirilerek, toplumsal ihtiyaca göre görünüş ve karakterlerinin ayarlandığı bir izleğe tabi tutularak üretilmekte ve klonlanarak çoğaltılmaktadırlar. Bokanovskileştirme denilen bu işlem aslında toplumun tektipleştirilmesini amaçlamaktadır. Klonlamadan dolayı yaklaşık iki milyar insanın yaşadığı gezegende paylaşılan soyadı yalnızca on bindir. Sözü edilen “birbirinden ayırt edilemez aynılıkla dolu bir kâbustur” (Poller, 2019, s. 26). Bu, insanı standartlaştırmanın öteki adıdır ve mantık yönünden Ford'un üretim bandı ile oldukça benzeşmektedir.

Üstelik Huxley'nin distopyasındaki toplum, üsten alta doğru Alfa, Beta, Gama, Delta ve Epsilon olarak (her birinin artı ve eksi alt gruplarıyla) sınıflandırılarak ayrıştırılmıştır. Sistem sınıfların sabitliği üzerine kurulduğundan hiyerarşik bir değişim olanaksızdır. Olası karışmalara ve öykünmelere alan bırakmamak için ise önlemler en baştan alınmış, şartlandırma yöntemleriyle her bir gruba ötekilerle ilgili önyargılar yüklenmiştir. Bu nedenle hiç kimse başkasının yerinde olmayı düşünmez; ayak işlerini görmek için döllelenmiş en alt sınıfı oluşturan Epsilon-Eksi Yarı Moronlar da dâhil bulunduğu konumdan ve yaptığı işten rahatsızlık duymaz. Toplumsal sınıflar giyilen üniformaların renklerine de yansımıştır: Alfa çocukları gri, Delta çocukları haki, Gamalar yeşil, Epsilonlar siyah giymektedir. Renkler bir anlamda toplumsal sınıfın işareti ve kimin kiminle ilişki kuracağını göstergesidir. “Dünya Devleti”nin, bu beş temel sınıfıyla, toplumu mayalarında altın, gümüş ve tunç ya da demir olanlar şeklinde üçe ayıran Platon'un *Devlet*'ini (2018, s. 111) anımsattığını belirtmek gerekir.

İnsanlar, henüz birer embriyo oldukları Kuluçka ve Şartlandırma Merkezlerinden (KŞM) başlayarak bütün yaşamları boyunca ayaktayken ya da uykudayken bilimsel yöntemler ve teknolojik aygıtlarla eğitilirler ve yönlendirilirler. Yapay bir rahimde büyütülen bebekler Duygu Mühendisleri tarafından tasarlanan bir şartlandırma sürecine sokulurlar. İlk olarak F.S. 214'de uygulanan “hipnopedya” adı verilen uykuda öğretim yöntemi bu sürecin en önemli halkasıdır. Hipnopedya KŞM Müdürüne göre, “tüm zamanların en yüce ahlaklandırıcı ve sosyalleştirici gücü[dür]” (Huxley, 2021, s. 53). Temel olarak, bütün şartlandırmaların amacı “insanlara, kaçınılmaz toplumsal yazgılarını sevdirmek” (Huxley, 2021, s. 42) yani bir anlamda onlar için üretilmiş hakikati benimsetmektir. Dölleme Odaları, Uykuda Eğitim Kontrol Odaları, Yeni-Pavlovcu Şartlandırma Odaları ve daha fazlası hep aynı amaç için kullanılır. Bu merkezlerde elektroşok ya da yeni-Pavlovcu teknikler yoluyla toplumsal davranış kuralları öğretilir, çocuklar; aile, anne-baba, evlilik, din, edebiyat ve sanat gibi eskiye ilişkin değerlerin tiksінleştirildiği yeni sistemin parametreleri ile uyumlu mekanik, Tanrısız, tek tip ve haz merkezli bir hakikat anlayışı ile yetiştirilir. Dünya Devleti'nde birey değil toplum önemlidir; birey, “yalnızca toplumsal yapı içindeki bir hücre”dir

(Franck, 2013, s. 74), daha fazlası değildir. Hipnopedik sözde belirtildiği gibi “Herkes herkese aittir”: “Öğrenciler kafalarını sallayarak kesinlikle hemfikir olduklarını gösterdiler. Nasıl olmasınlardı, karanlıkta altmış iki binden fazla kez tekrarlanan bu cümle kendilerine salt doğru değil de, kendi kendini kanıtlayan, aksiyomatik, su götürmez bir gerçek olarak kabul ettirilmişti” (Huxley, 2021, s. 64).

Anlaşılabileceği üzere romanda anlatılan yeni dünya; temel varoluş değerleri yok edilen insanın bir şablona tutsak edildiği, bilimle iç içe, projelendirilmiş bir dünyadır. Poller'in oldukça yerinde tespitiyle söyleyecek olursak, “Dünya Devleti'nin alt sınıfları, genetik yönden Bukonovskileştirme süreci ile seri biçimde üretilmekte, Yeni-Pavlovcu eğitimle standartlaştırılmakta ve geriye kalması olası bireyselliğin hipnopedya ile haşatı çıkarılmaktadır” (2019, s. 62-63). Romanda bilimsel vurgu öyle yoğunudur ki adeta bilim devletin değil devlet bilimin bir parçasıdır. Huxley, 1962 yılında katıldığı bir görüşmede bu romanı yazma amacını şöyle dile getirmiştir:

[Teknoloji insanları] bir tür tekdüzeliğe tutsak edebilir, eğer onların genetik yapılarını manipüle edebilirsiniz ...eğer fazlasıyla ilkesiz bir devletiniz varsa bu şeyleri yapabilirsiniz hiç kuşkusuz... Giderek bu şeylerin gerçekleşebileceği bir pozisyona doğru ilerliyoruz. Bunun farkına varmak ve bunların gerçekleşmemesi için her türlü önlemi almak yaşamsal önemde. Sanırım, kitabın iletisi buydu (Akt. Bloom, 2004, s. 10).

Ancak yine de *Cesur Yeni Dünya* “bilimin apaçık kınanmasından ve yüceltilmesinden daha fazlası”dır (Woiak, 2010, s. 178). Poller, romanın makine düzenine bir saldırı olarak da okunabileceğini yazar. Ayrıca, Huxley'nin bu düzeni yalnızca kültürün değil aynı zamanda bireyin de yıkımı olarak gördüğünü ve *Cesur Yeni Dünya*'da makineleşmeye üç noktada karşı çıktığını belirtir: “Henry Ford tarafından kullanılan seri üretim sanayi teknikleri ve rasyonelleşme, popüler kültürün makineleşmesi ve insanlara makine muamelesi yapan Yeni-Pavlovcu şartlandırmanın davranışçı psikolojisi” (2019, s. 61). Sexton ise, Huxley'nin, Ford'un rasyonelleştirme tarzını parodileştirdiğini öne sürerek Ford'unkinin tersine, romanda insanların makinelere uymak için üretildiğini dile getirir (1996, s. 90).

Aydınlanma ile birlikte gelişen, her türlü sorunun akılla çözülebileceğine yönelik düşünce, insan yaşamında önemli yer tutan temel duygu ve durumları geleneksel anlamlarından koparmış ve kendi parametrelerine göre yeniden biçimlendirmiştir. Rasyonaliteye, kanıtlanabilir olana, deney ve gözleme dayanan bilim, bu dönemden başlayarak bir otoriteye evrilmiştir. Siyasal iktidara sunduğu olanaklarla modern toplumun oluşmasına katkı vermiş, iktidar tarafından da kendi politikalarıyla uyum gösterdiği sürece desteklenmiştir. Ancak birlikte çalıştığı erkleri etkileme ve dönüştürme potansiyeline sahip olan bilim, birçok farklı odakla çarpışmış ve giderek kapsayıcı büyük bir güce dönüşmüştür. Böylece görünürde toplumları yöneten siyasal iktidarlar olsa da bilim manipüle etme gücü ile onları yönlendiren dolaylı bir iktidar olarak ortaya çıkmıştır. *Cesur Yeni Dünya*'da da, koşut bir anlatımla, eski dünyanın zaaflarından ve hastalıklarından erkin bir biçimde; özgürlük, mutluluk, eşitlik gibi değerler temel anlamlarından soyundurularak rasyonel bir bakış eşliğinde insanlara sunulur. Rasyonalist iktidarın tebaası, hipnopedya, propaganda ve eğitim gibi şartlandırma yöntemleri ile istenci elinden alındığından aklın organize ettiği bir nesne gibidir. Dünya Devleti bilime dayalı olarak belli bir rasyonalite üzerine kurulu olsa ve akli merkeze alan düzeninin toplumun iyiliğine olduğunu savlasa da onun özgürlükten anladığı kendi oluşturduğu koşullarla ve kurullarla gelişmeyen bir özgürlüktür. Feyerabend'in ifadesiyle, “özgürlük, rasyonalist ideolojiyi, bir başka deyişle bilimsel ideolojiyi benimsemiş, peşinen içine sindirmiş olanlar içindir” (1991, s. 113).

Deery, *Cesur Yeni Dünya*'daki bilimsel araştırmalarda ideolojik ve yönetsel bir kontrol görür ve toplumsal hiyerarşiyi bozabileceği düşüncesiyle bilimin sıkıca kontrol altında tutulduğunu yazar (1996, s. 83). Ancak burada bilimi kontrol altında tutan iktidar değil, bilimin bizzat kendisidir. Başka bir deyişle, kuruluşunun her aşamasını hesapladığı “Dünya Devleti”nde bilim, kendi aleyhine

olan bilime de karşıdır. Nitekim on dünya denetçisinden biri olan Batı Avrupa Bölge Denetçisi Mustafa Mond, bilim karşıtlığını şu sözlerle dile getirir:

Değişmek istemiyoruz. Her değişim, istikrar için bir tehdit unsurudur. İşte size yeni buluşları uygulama konusunda temkinli davranmamız için bir sebep daha. Salt bilim konusunda yapılan her buluş, yıkıcılık potansiyeli taşır; bazen her bilim dalına olası bir düşman muamelesi gerekir [...] Mutlulukla uyuşmayan tek şey sanat değil, bilim de uyuşmuyor. Bilim tehlikelidir; büyük bir özenle ağzına gem vurmak ve zincire bağlı tutmak zorundayız. [...] ama ne tür bilim? (Huxley, 2021, s. 223-224).

Mond'un sözünü ettiği, kuşkusuz, her şeyi kendine göre sabitleyen "Dünya Devleti"ndeki bilim anlayışının tersine, ulaştığı ile yetinmeyen bilimdir. Ancak eski dünyaya ait olan ilerleme tutkusu, insanlığa Dokuz Yıl Savaşları'nı yaşatmış ve bir uygarlığın çöküşüne neden olmuştur. Mutluluk ve huzur için değerlerin feda edildiği yeni bilim anlayışı ise öncülünün yol açtığı sorunları ortadan kaldırmak için çıktığı yolda başka problemler üretmiştir. Fakat bunlar, sistemin kusursuzluğuna inanan "Dünya Devleti" yöneticileri için hata ya da noksanlık değil birer gerekliliktir. Onların karşı çıktığı bilim, topluma başka alternatiflerin de bulunduğunu, deneyimledikleri gerçekliğin yanlışlanabileceğini, sabitlenmenin bir duraklama anlamına geldiğini ve gelişmeyi engellediğini anıstırarak ve böylece bilimle kurulan uygarlığı yıkabilecek bir bilimdir. Mond'un söyledikleri tam da bu çerçeveyi açıklığa kavuşturacak niteliktedir:

Ben gerçekle ilgilenirim, bilimi severim. Ne var ki gerçek, bir tehdittir; bilim ise kamu için bir tehlike oluşturur. Faydalı olduğu kadar da tehlikelidir. Bize, tarih boyunca ulaşılmış en istikrarlı dengeyi sunmuştur. Çin'deki istikrar bile, kıyaslandığında son derece güvensiz kalır; ilkel anaerik toplumlar dahi bizden daha sağlam değillerdi. Tekrarlıyorum, bu, bilim sayesinde olmuştur. Ama bilimin yaptıklarını bilimin bozmasına izin veremeyiz. Bu yüzdendir ki bilimsel araştırmaların kapsamını sınırlamaktayız (Huxley, 2021, s. 226).

Öte yandan, Mond yüzyıllar önce kurulmuş "Dünya Devleti"nin en üst kademesinde bulunuyor ve devleti öteki dokuz denetçi ile birlikte yönetiyorsa, görevini o sistemi programlayan bilim adına yerine getirmektedir. Her ne kadar siyasal iktidarın bir çalışanı görünse de aslında bilimin iktidarının bir parçasıdır. Çünkü açıkça söylenmese de o ve öteki denetçiler de laboratuvarlarda üretilmiş, hipnopedya, propaganda, eğitim ve yinelenen telkinlerle şartlandırma süreçlerinden geçirilmiş bilimsel mamullerdir. Mond, bilimin her aşamasını yüzyıllardır özenle planlayıp programladığı toplumu denetlediğine göre, devleti yöneten bilimin kendisidir. F.S. 1 tarihinden F.S. 632'ye kadar geçen sürede devletin kurucu babalarından geriye kimse kalmadığına ve bu süre içinde bütün toplum bilimsel süreçlerle dönüştürüldüğüne göre, o da kendisine uygun görülen toplumsal yazgısı çerçevesinde yetiştirilmiş olmalıdır. Kaldı ki toplumun geri kalanına uygulanan bu süreçlere hiç girmemiş olması romana bir tutarsızlık katacaktır. Çünkü "Dünya Devleti"nde denetçiler gibi istenç sahibi bir grup bırakılmış olsa, insan doğası gereği altı yüz küsur yıllık sürede sistem bir yerde mutlaka tıkanacaktır. Her ne kadar Mond, kendisinden bir zamanlar sahip olduğu uyumsuz düşünceleri nedeniyle sürgün olma ya da sistem için çalışarak yaşamını toplumun mutluluğuna adama arasında bir tercih yapması istenmesi üzerine ikincisini seçtiğini anlatsa da sistem içinde kalarak sistemin kendisine dönüşmüş olma olasılığı oldukça yüksektir. Başka bir deyişle, bilim yüzyıllar önce siyasetle girdiği ilişkide rolleri değiştirmeyi becermiş ve Hegel'in efendi-köle anlatısı üzerinden söylenecek olursa, kölelikten efendiliğe yükselmiştir. Dünya Devleti'nde bilimin kabulleri dışında hiçbir şeye izin verilmemesi bunun en açık göstergesidir. Mond; tarihten, edebiyattan, dinden kısacası eskiyi anımsatan değerlerden haberdardır. Fakat sorgulamaksızın kabullenmeye şartlandırılmamış olmasına (Huxley, 2021, s. 206) karşın yine de programlandığı alanın dışına çıkamaz ve bilimin iktidarının söylemlerini aşamaz. Üretilen hakikati, rasyonel bakışın gerekçeleri ile hakikatten üstün görür. Mond'un denetlediği, tümüyle pozitivistizmin gölgesinde biçimlenen bu yapay toplumda, hakikat bilimin buyurduğudur.

***Cesur Yeni Dünya*'da Hakikat Mühendisliği**

Cesur Yeni Dünya'da bilim, pozitivist bakışa uygun biçimde, hakikatin yegâne göstereni olarak onaylanmaktadır. Toplum ise şartlandırma süreçleri nedeniyle sunulan hakikati sorgulamadan kabullenmektedir. Eleştirel tutum takınan Bernard Marx ve Helmholtz Watson gibi üretim hatası karakterler ise uyarılmakta ya da sürgüne gönderilmektedirler. Romanda bilimin potansiyelinden yararlanan teknokrat iktidarın otoriter bir kimlikle toplumu inşa ettiği, kendi düşüncesine göre yapılandığı görülür. Sistemin başarı ile sürdürülmesi ve insanların sisteme uygun bireyler olarak yetişmeleri için geçtikleri süreçlerin yapay bir hakikat taşıdığı izlenir. Adeta masa başında tasarlanan ve insandan arındırılmış bu hakikat kendisi dışındaki her olasılığı reddetmektedir. Bilimsel araştırmaların bulguları bu algıya sürekli malzeme taşımaktadır. King bu nedenle, bilimsel araştırmayı, “iktidarı zaten elinde tutanları sürekli olarak daha da güçlü kılan iktidar üretici bir santrale” (1997, s. 105) benzetir. Bilim aynı zamanda, çoğu iktidar tarafından, özellikle otoriter ve totaliter olanlar tarafından, politikalarını desteklemesi ve kurdukları düzeni ve toplumsal hiyerarşiyi haklılaştırması için de kullanılır (Huber, 1997, s. 127-128). Bu yolda bilim gücünü, ona inanan, onaylayan ve doğrulayan kitlelerden alır. Böyle bir onaylama, korku ya da rıza olmadan hiçbir iktidarın ayakta kalması olası değildir. Gerçi, *Cesur Yeni Dünya*'da korku ya da rızaya konu olabilecek bir insan topluluğundan söz edilemez çünkü orada bireysellikten ve istençten yoksun, programlanmış bir makineler toplumu vardır. Neticede, “Dünya Devleti” tümüyle bilime dayalı bir düzendir ve toplum bilimin parametrelerine ve onayına göre biçimlenmiştir. Dolayısıyla kendini genele katan bireysel eğilimler ve her fırsatta yüceltilen kolektif bilinç bilimin öngördüğü ve devletin ideolojisi ile uyumlu bir hakikatle varlık bulur.

Huxley, XX. yüzyılı “seri üretimin altın buzağısına tapınmakla ve şimdiye kadar bir araya getirilmiş en sistematik yarı-hakikatler yığınına saf hakikat olarak dayatmakla suçlamıştır” (Fırchow, 1975, s. 315). Yazarın bu bakışı, romanda yeni uygarlığın kendi takvimini ilan etmesiyle ortaya çıkar. Başlangıç olarak, bilimin kapitalizm ile kurduğu ilişkinin köşe zamanlarından birinin seçilmiş olması (Ford'un seri otomobil üretimine geçişi) kuşkusuz simgeseldir. Yeni bir takvim belirlemek eskiden kesin bir kopuş anlamına gelmekle birlikte, uygulanacak yeni projenin ve paradigmanın ilanı da demektir. Müzelerin kapısına kilit vurulması, tarihsel anıtların yok edilmesi, Ford'dan önce yazılmış kitapların ortadan kaldırılması, kısacası geçmişi anımsatacak tarihsel, sosyal, inançsal her şeyin yasaklanması yeni hakikatin inşası içindir.

Öte yandan geçmişin hangi ahlaki ilkeye göre reddedildiği, bilimin yarattığı düzenin hangi ölçütlere göre belirlendiği ve bu ölçütlerin mutluluğunu kimin ve hangi yetkiyle onaylandığı romanda tartışılan noktalar olarak öne çıkar. Atom bombasını üreten bilimin, ondan önce onun kullanılmasını meşru kılacak bir ahlak üretmesi gibi, *Cesur Yeni Dünya*'da da insanlık tarihindeki toplumsal yıkımlar, savaşlar ve gözyaşı üzerine kurulan uygarlıklar gerekçe gösterilerek bir ahlak üretilmiştir. Kuşkusuz, devletin üstlendiği bu ahlaki yükümlülüğü, üretmiş olduğu hakikatten ayrı düşünmek olanaksızdır. Sözü edilen ahlak, insanlık adına laboratuvarlarda embriyoların işlenmesini, koşullandırma yöntemlerini ve soma gibi uyuşturucuları olağanlaştırmıştır. “Dünya Devleti”ndeki bütün uygulamaların bir yanlısına oluşturduğu ve yapay bir hakikat dayattığı açıktır.

Romanda bilimin kurguladığı şartlandırmanın iki önemli ayağını oluşturan eğitim ve propaganda devletin resmi bakışını çocuklara kesintisiz hatırlatır. Sonunda, zihinlerin dönüştürülmesine bağlı olarak bu distopik düzenin kendi mutlulukları için yaratıldığına inandırılan bir toplum ortaya çıkar. Nitekim KŞM müdürü, çocukların ve yetişkinlerin zihinlerini iktidarın öğretileri ile doldurduklarını anlatırken bu noktaya dikkat çeker: “Yargılayan, arzulayan ve karar veren zihin; bu öğretilerden oluşacak. Ama bütün bu öğretiler bizim öğretilerimizdir” (Huxley, 2021, s. 53).

Baştan sona yapay bir mutluluk üzerine kurgulanmış Dünya Devleti'nde, olası üzüntü ve çöküntüler, F.S. 178 (M.S. 2086) yılında üretilmeye başlanan soma ile çözülür. Bu yünden

bakıldığında, *Cesur Yeni Dünya* toplumunun iki katmanlı bir yapıya sahip olduğu içinde bulunduğu söylenebilir. Birincisi, hakikatin alt üst edilmesiyle üretilen ve dayatılan yapay hakikatte, ikincisi ise bu verili hakikat düzeninde mutlu olamayanların soma ile sığındıkları düşsel hakikatte ortaya çıkar. Başka bir deyişle, yüzeysel bir hazcılık yaratan soma, bildiğimiz 'gerçek insan yaşamı'na yabancılaşmaya neden olur (Schermer, 2010, s. 150), insanlar iktidarın bir yanından uzaklaşırken ötekine yakalanır.

Soma, projelendirilmiş ve kurgulanmış hakikatin paralel ve yapay hakikatine açılan kapıdır. Bireysel bir tercihten çok iktidarın kolektif bir teşvikidir, dolayısıyla politik amaç taşıdığı açıktır. Ancak aynı zamanda Huxley için dinin yerini tutan bir işlevi bulunmaktadır:

Günlük Soma hak edişi kişisel uyumsuzluğa, toplumsal huzursuzluğa ve yıkıcı düşüncelerin yayılmasına karşı bir sigortaydı. Din, demişti Karl Marx, insanların afyonudur. *Cesur Yeni Dünya*'da bu durum tersine çevrilmiştir. Afyon, ya da Soma, insanların diniydi. Din gibi, uyuşturucunun da sakinleştirme ve acıyı telafi etme gücü vardı, gözün önüne bir başka, daha güzel bir dünyanın görüntülerini getirirdi, umut vadederdi, inancı pekiştirip yardımlaşmayı artırır (Huxley, 2000, s. 55).

Somanın bu işlevine karşın yine de eski uygarlığın kurum ve ritüellerinin "hakikat mühendisliği" sürecinde dönüştürülerek kullanıldıkları görülür. Ford Tanrı'nın, Fordizm Hıristiyanlığın yerini alır. Cemaat Baş Şarkıcısı, Piskoposluk İlahievi, Canterbury Büyük Cemaat İlahievi Baş Şarkıcısı, Fordson Cemaat İlahievi, Ford Günü Kutlamaları, Yüce Varlık, ilahilerin içerikleri, "Ford Korusun" gibi dini terminolojiyi anıştıran sözler hem eskiyi reddeden hem de eskiyi taklit eden dogmatik bir gerçekliği imler. Hepsisi de sınırları bilim tarafından çizilen yapay hakikatin parçalarıdır. Bu yüzden, görünmez ve kanıtlanamaz olan her şey reddedilirken, söz konusu Ford olduğunda, ona duyulan inanç sürekli vurgulanır. Artık yaşamıyor olsa da insanlar onun tinsel yönden kendileriyle olduğuna inandırılmışlardır. Öte yandan, on dünya denetçisini İsa'nın on iki havarisine benzetmek de mümkündür. Onlar da Ford'un temsilcileri olarak Ford adına, Ford için, Ford'un ilkelerini yaşatmak ve onun önderliğinde kurulan sistemi sürdürmek amacıyla çalışmaktadırlar.

John Attarian, kusursuz bir verimlilik için özgürlüğün ve bireyselliğin yok edildiği "Cesur Yeni Dünya" düzeninin, Tanrı'dan kopan ve bütün aşkınlık bilincini yitiren bir yaşamın çizilen karanlık bir portresi yoluyla bir uyarı niteliği taşıdığını yazar ve Huxley'nin içinde yaşadığı zamanın işaretlerini okuyarak insanlığın doğasıyla ve amacıyla uyumsuz, ruhsuz, utiliter bir varoluşa yöneldiğini gördüğünü belirtir (2003, s. 9). Attarin'e göre Huxley, modern tarihin en gerçek ve büyük tehlikesinin ne tiranlıklar ne de insanı yadsayan sistemler olduğuna inanmaktadır. Sorun politik değil dinseldir ve Huxley aşkınlık algısını yitirmiş seküler bir dünyada yaşayan, tüketim ve eğlence ekonomisinin getirdiği güçlü yatay ilişkilere gömülmüş, dikey olanla bağlarını kopartmış insanın gidecek yeri olmadığını dile getirmekte ve yüce bir amacı gerçekleştirme becerisinden yoksun kaldığını vurgulamaktadır (2003, s. 12). Başka bir deyişle, evrensel söylem yalnızca Tanrı gibi mutlak bir varlığın söylemi olabileceken tanrısızlaştırılan bir yeryüzünde Tanrı'nın makamına oturtulan bilimin açacağı yaraları anımsatmaktadır. Bu çerçevede, dini yadsıyarak hakikati tekelleştiren romandaki bilim iktidarı ile deney ve gözlem odaklı bilime karşı çıkarak hakikati sabitleyen Orta Çağ kilisesinin bir farkı yok gibidir. Mond kendi uygarlıklarının tanrısız bir dünya tercihinde bulunduğunu anlatırken konuya koşut olarak şunları söyler: "Tanrı, makinelerle, bilimsel tıp ve evrensel mutlulukla uyuşamaz. Kendi seçimini yapman gerekir. Bizim uygarlığımız, makineleri, tıbbı ve mutluluğu seçti" (Huxley, 2021, s. 233). Anlaşılacağı üzere Mond ve öteki denetçiler, Tanrı'yı bilmez değillerdir ancak onu da eski dünyaya ait gördüklerinden kendi hakikatlerini parçalamasından kaygılanmaktadırlar.

Eskiden kalan din, edebiyat ve felsefe kitaplarını yalnızca dünya denetçilerinin erişiminde kilit altında tutmak da aynı kaygının ürünüdür. Çünkü kitap okurun imgelemine genişletir, merak duygusunu artırır, hakikat arayışına katkıda bulunur, tinsel ve zihinsel bir bilinç kazandırır, yalnız

ve tek başına var olmanın da mümkünliğini gösterir ve sabit değil akışkan bir yaşam vadeder. Bütün bunlar bireyselliği yok eden “Dünya Devleti” için yıkıcı faaliyetlerdir. Bu nedenle bilimsel çalışmaları ele alan ve denetçiler tarafından onaylananların dışındaki bütün kitaplar yasaktır. Mond ise aslında sistemdeki sorunlu alanların ayırında olmasına karşın, yine de bu yapaylığa toplumu inandırabilmek için çalışır; dahası anlattıklarına kendisini de ikna eder. Vahşi John’un sorduğu Shakespeare’e dünyalarında neden yer olmadığı sorusuna şu yanıtı verir:

Çünkü eski; asıl nedeni bu. Burada eski şeyler işimize yaramaz. [...] Özellikle de muhteşemseler. Güzellik çekicidir ve biz insanlarımızın eski şeylere kapılmalarını istemeyiz. Yeni şeyleri sevmelerini isteriz. [...] bizim dünyamız Othello’nunkiyle aynı değil. Çelik olmadan araba yaratamazsınız; aynı şekilde, sosyal çalkantı olmadan da trajedi yaratamazsınız. Dünya şu anda istikrara kavuşmuş durumda. İnsanlar mutlu; istedikleri alıyorlar ve ulaşamayacakları şeyleri de asla istemiyorlar. Refahları yerinde; emniyetler; hiç hastalanmıyorlar; ölümden korkmuyorlar; ihtiras ve ihtiyarlardan habersiz ve bundan da çok memnunlar; veba gibi bir illet olan anne babaları yok; güçlü duygular hissedecekleri eşleri, çocukları ve sevgilileri yok; şartlandırmaları uyarınca davranmaları gerektiği gibi davranmak zorundalar. Herhangi bir sorun çıkması durumunda da soma var. [...] İstikrara karşılığında ödememiz gereken bedel işte bu. Mutluluk ile eskiden insanları güzel sanatlar dediği şey arasında seçim yapmak gerekiyor. Biz, güzel sanatlardan fedakârlıkta bulduk (Huxley, 2021, s. 219-220)

Mond, bu sözleri romanda uygar düzenin antitezi olarak kodlanan, ilkel dünyanın temsilcisi Vahşi John’u ikna etmek için kullanır. Oysa John, mutsuzluğu, bu yapaylıktaki yalancı mutluluğa yeğlemekte (Huxley, 2021, s. 183), Tanrı’yı, şiiri, özgürlüğü, iyiliği, günahı, mutsuz olma hakkını, kısacası eski dünyanın nesi varsa hepsini istemektedir (Huxley, 2021, s. 238). John, Ayırılmış’deyken annesinin ona verdiği, fareler tarafından kemirilmiş ve yıpranmış bir Shakespeare kitabını defalarca okumuş ve orada anlatılan dünyaları düşleyerek büyümüştür. Öte yandan, annesinin Diğer Taraf’ın konforlu yaşamına dair anlattıklarını da büyük bir ilgi ile dinlemiştir. Ayırılmış’deyken Diğer Taraf’ı hayal eden John, uygar dünya ile tanıştıktan sonra ona katlanamayıp orayı terk etmeyi tercih etmiştir. O, “hakikat mühendisliği” süreçlerinden geçmemiş birisi olarak “Dünya Devleti”nin üretilmiş hakikatine sırtını dönmüştür. Huxley’nin, yarı bilim uygarlığına yarı rezervasyonlara ait, ütöpkü dünyanın kızı ve oğlundan olmuş fakat ilkel dünyanın kodları içinde, annesinin anayurduna ilişkin anlattığı mutluluk öykülerini dinleyerek büyümüş, aynı zamanda Shakespeare ve İncil’den haberdar olmuş John gibi bir karakteri bir eleştiri ve denge unsuru olarak kullandığı açıktır.

Kuşkusuz “Dünya Devleti” toplumu birden ortaya çıkmamış, bir plan ve program içinde aşamalı oluşturulmuştur. Sion, bu noktaya işaret ederek F.S. 1 yılında sanat, din ve aile gibi eskiye ait değerlerin mutluluk ve refahı engellediğine inanan kimse bulunmazken 632’de şartlandırmalarla artık tersine inanan kimse kalmadığını belirtir. Ona göre *Cesur Yeni Dünya*’nın temellerini oluşturan şey, eskinin bilgisi ile ilişkinin kesilmesi ve hakikati görme yetersizliğidir (2010, s. 145). Romanda işaret edilen de tam olarak budur. Toplumun hakikatten koparılışı özenle ve ciddiyetle tasarlanmış bir program dâhilinde gerçekleştirilirken gereksinim duyulan hakikat de yine bir proje kapsamında üretilmiştir. Sözü edilen hakikatin üretilme nedenlerinin, yöntemlerinin ve süreçlerinin hepsinin toplamına işaret eden hakikat mühendisliğidir. Bu mühendisliğin hakikatinde duygulara, bireyselliğe, öznelliğe, yalnızlığa, farklılığa, istence, kitaplara, düşünceye ve tarihe, kısacası insana eskiyi ve kendi özünü anımsatabilecek ya da anımsamasına aracılık yapabilecek hiçbir şeye yer yoktur. Bütün vurgu cemaate, özdeşliğe, istikrara, tektipliğe ve aynılığa. Ne ki orada da insan yoktur.

Sonuç

Huxley’nin bilimsel ilerlemenin yönüne ilişkin itirazlarını dile getirdiği *Cesur Yeni Dünya*, fütüristik bir bakış ortaya koysa da yazıldığı dönemin rasyonalite merkezli gerçekliği ile oldukça

örtüşmektedir. Romanda anlatılan toplum bir proje toplumdur. Çöken bir uygarlığın yerine rasyonalist bir bakış üzerinden ve bilimin parametrelerine göre kurulan “Dünya Devleti”, tebaasını savaş, hastalık, yoksulluk gibi sorunlardan kurtarıırken onları mekanikleştirip özlerinden uzaklaştırmıştır. Bu dünyada refahın ve mutluluğun bedeli insanın özelliklerini terkidir. O, artık kendi yaşamının öznesi değil bilimin elinde bir nesnedir; kendisi için var olmaktan çıkmış, bilim için var olan bir deneye dönüşmüştür.

“Dünya Devleti”, eski uygarlığın hem karşıtı hem de taklididir. İnsanlığa yıkım getiren geçmiş reddedilirken ona ilişkin değerler silinmiş ancak içerik farklılık gösterse de özellikle dinsel alanda koşut bir yapılanmaya gidilmiştir. Görünmeyen ve kanıtlanamayanın kabul görmediği yeni uygarlıkta, Tanrı düşünceden ve yaşamdan çıkarılmıştır. İki dünya arasındaki temel fark bilmek ile inanmak arasına çizilen kalın çizgi ile vurgulanmaktadır. Bu, bilgiyi deneye ve gözleme dayandıran ve kanıtlanabilirlik koşuluna bağlayan pozitivist bakış açısına son derece uygundur. *Cesur Yeni Dünya'da* adeta yaratılan toplum için gereken dinamikler anılan bakışla uyumlu bilimsel çalışmalardan üretilmiştir. Dinin tanrısının boşalttığı yer bilimin tanrısı tarafından doldurulmuştur. Bir anlamda “Dünya Devleti”, bütün kurumları, işleyişi, ilke ve yasaları ile bir bilim kilisesi haline gelmiştir. Bu çerçevede, gelecekte geçen romanı XX. yüzyıl gerçekliğine bağlamaktadır ve kontrolü yitiren bilimin neler yapabileceğine ilişkin insanları uyarmaya olanak sağlamaktadır.

Cesur Yeni Dünya'da bilimin her şeyin ölçüsü haline geldiği ve bakışına alternatif olabilecek bütün olanaklara kendisini kapattığı görülür. Hatta onunla çelişen ve aynı amaçları paylaşmayan öteki bilim anlayışlarına da karşı durduğu izlenir. Öyle ki bizzat kendisini devlet ideolojisi olarak kurar. Buradan hareketle, yönetici erki biçimlendiren, kendisine katan ve yönlendiren bilimin iktidarından söz edilebilir. *Cesur Yeni Dünya'da* bilim iktidarının kullandığı bir araç değildir, tersine siyasal erki dönüştüren bir güç olarak işlev gördüğünden iktidarın dolaylı yönden kendisidir.

Bu iktidarın kurduğu sisteme, o sistemin işleyişine ve yarattığı topluma varıncaya kadar her şey bir proje ürünü olduğundan olup bitene anlam kazandıracak ve inanırlık katacak hakikati de projeden ayırmanın yolu yoktur. Dayatılan yaşam modelini haklılaştırmak için bir hakikate gerek duyulmuş, bu ihtiyaç koşullandırma süreçleri ile tamamlanmıştır. “Hakikat mühendisliği” olarak adlandırılacak bu süreçlerde olup bitenler romanda doğrudan ya da dolaylı ifade edilen mühendisliklerle iç içe çalışmakta, kimi zaman onlardan destek alırken çoğu zaman onları meşrulaştırmaktadır. Bir ütopyayı bilimin iktidarındaki bir distopyaya dönüştüren en başlıca neden de budur. *Cesur Yeni Dünya'da* pozitivist reddiyenin bir yansıması olarak sezgiye, duyguya ve inanca dayalı her şeyi itibarsızlaştıran bir kurgu hakikat öne çıkarılmış ve bilimin biçimlendirdiği yaşam formu bu hakikat aracılığı ile kutsallık kazanıp sabitlenmiştir. Sözü edilen hakikat, dolaylı iktidarını kuran bilime sadık mekanik bir hakikattir.

Sonuç olarak Huxley'nin *Cesur Yeni Dünya'sı*nda anlatılan distopik evren, bilimi araçsallaştıran bir siyasal iktidarın değil bizzat bilimin kendi iktidarının kurduğu bir evrendir. Bu evrende, bilim tektipleştirdiği toplum için hakikati de tekelleştirip tektipleştirmiştir. Sözü edilen, fen laboratuvarlarında olmasa da hipnopedya, Yeni-Pavlovcu koşullandırmalar, telkin, propaganda ve eğitim gibi süreçlerle “zihin laboratuvarları”nda incelikle dokunan bir şeydir. Ortaya çıkan hakikat bir proje ürünü olduğundan onunla ilişkili her uygulama hakikat mühendisliği kapsamında değerlendirilmelidir.

Kaynakça

- Adorno, T. & Horkheimer, M. (2010). *Aydınlanmanın diyalektiği: Felsefi fragmanlar*. (N. Ülner & E. Ö. Karadoğan, Çev.). Kabalıcı Yayınları.
- Akarsu, B. (1994). *Çağdaş felsefe: Kant'tan günümüze felsefe akımları* (3. baskı). İnkılap Kitabevi.
- Arslan, H. (1992). *Epistemik cemaat: Bir bilim sosyolojisi denemesi*. Paradigma Yayınları.

- Attarian, J. (2003). Brave new world and the flight from God. In H. Bloom (Ed.) *Aldous Huxley* (pp. 9-24). Chelsea House Publishers.
- Birnbaum, M. (2003). Marking and remembering: Aldous Huxley. In H. Bloom (Ed.) *Aldous Huxley* (pp. 3-8). Chelsea House Publishers.
- Bloom, H. (Ed.). (2004). *Aldous Huxley's brave new world*. Chelsea House Publishers.
- Cevizci, A. (1999). *Paradigma felsefe sözlüğü* (3. baskı). Paradigma Yayınları.
- Deery, J. (1996). *Aldous Huxley and the mysticism of science*. Macmillan Press.
- Ferrarotti, F. (1997). Endüstri devrimi ve bilim, teknoloji ve iktidarın yeni nitelikleri. İçinde F. Mayor & A. Forti (Eds.), *Bilim ve iktidar* (13. baskı, ss. 41-68). (M. Küçük, Çev.). Tübitak Yayınları.
- Feyerabend, P. (1991). *Bilim kilisesi: Özgür bir toplumda bilim*. (C. Cerit, Çev.). Pınar Yayınları.
- Firchow, P. (Summer 1975). Science and conscience in Huxley's "Brave new world". *Contemporary Literature*, 16(3), 301-316.
- Forti, A. (1997a). Giriş. (M. Küçük, Çev.). İçinde F. Mayor & A. Forti (Eds.), *Bilim ve iktidar* (13. baskı, ss. 1-10). Tübitak Yayınları.
- Forti, A. (1997b). Eskiçağda bilim, felsefe ve iktidar. (M. Küçük, Çev.). İçinde F. Mayor & A. Forti (Eds.), *Bilim ve iktidar* (13. baskı, ss. 13-22). Tübitak Yayınları.
- Franck, M. J. (Fall 2013). Brave "New world", Plato's "Republic", and our scientific regime. *The New Atlantis*, 40, 73-88.
- Gasiorek, A. (2016). Words without reason: State power and the moral life in brave new world. In J. Greenberg & N. Waddell (Eds.), *Brave new world: Context and legacies* (pp. 211-225). Palgrave Macmillan.
- Giddens, A. (1990). *The consequences of modernity*. Polity Press.
- Huber, G. (1997). İdeolojik sapma ve etik koruma. (M. Küçük, Çev.). İçinde F. Mayor & A. Forti (Eds.), *Bilim ve iktidar* (13. baskı, ss. 127-143). Tübitak Yayınları.
- Huxley, A. (2021). *Cesur yeni dünya* (38. baskı). (Ü. Tosun, Çev.). İthaki Yayınları.
- Huxley, A. (2010). *Brave new world revisited*. Rosetta Books.
- King, A. (1997). II. Dünya Savaşı'nın sonundan bu yana bilim ve teknoloji. (M. Küçük, Çev.). İçinde F. Mayor & A. Forti (Eds.), *Bilim ve iktidar* (13. baskı, ss. 69-105). Tübitak Yayınları.
- Parrinder, P. (2016). Brave new world as a modern utopia. In J. Greenberg & N. Waddell (Eds.), *Brave new world: Context and legacies* (pp. 15-30). Palgrave Macmillan.
- Platon. (2018). *Devlet* (35. Baskı). (S. Eyüboğlu & M. A. Cimgöz Çev.). Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Poller, J. (2019). *Aldous Huxley and alternative spirituality*. Brill.
- Prigogine, I. (1997). Önsöz. (M. Küçük, Çev.). İçinde F. Mayor & A. Forti (Eds.), *Bilim ve iktidar* (13. baskı, ss. I-VI). Tübitak Yayınları.
- Reiff, R. H. (2010). *Aldous Huxley: Brave new world*. Marshall Cavendish.
- Russell, B. (1996). *Din ile bilim* (7. Baskı). (A. Göktürk, Çev.). Say Yayınları.
- Sawyer, D. (2002). Aldous Huxley's truth beyond tradition. *Tricycle: The Buddhist Review*. <https://tricycle.org/magazine/aldous-huxleys-truth-beyond-tradition/>
- Schermer, M. N. (2010). Brave new world versus Island – Utopian and dystopian views on psychopharmacology. In Harold Bloom (Ed.), *Aldous Huxley* (New ed., pp. 147-162). Infobase Publishing.
- Sexton, J. (1996). Brave new world and the rationalization of industry. In J. Meckier (Ed.), *Critical essays on Aldous Huxley* (pp. 88-102). G. K. Hall.

Hakkıoğlu, M. (2022). Aldous Huxley'nin *Cesur Yeni D nyası*'nda bilimin iktidarı ve hakikat m hendisliği, *Mavi Atlas*, 10(2), 613-628.

Sion, R. T. (2010). *Aldous Huxley and the search for meaning*. McFarland & Company.

T zen, M. A. (2019). Leo Strauss perspektifinden Hobbes ve modern siyasetin inşası *Beytulhikme*, 9(2), 465-492, <https://doi.org/10.18491/beytulhikme.1423>.

Woiak, J. (2010). Designing a brave new world: Eugenics, politics, and fiction. In Harold Bloom (Ed.), *Aldous Huxley* (New ed., pp. 163-190). Infobase Publishing.